

„Je ne cherche pas, je trouve.” – szól Pablo Picasso szállóigévé vált kijelentése:
 „Én nem keresek: én találok.” Sokféleképpen megfoszthatjuk ezt a mondatot a maga teremtő erejétől, így például tekinthetjük egy ügyes és üres bon motnak, vagy gondolhatjuk

Cseke Ákos 29

A TALÁLÁS ÖRÖME

azt, hogy csak egy hóbortos zseni vicces és provokatív művészi jelszavát olvassuk; valójában azonban talán akkor értjük meg a kijelentés igazi értelmét és célját, ha abból indulunk ki, hogy – mint Michel Foucault rámutatott – újabban elsősorban a művészek töltik be azt az antikvitásban még a filozófusok és jellemzően a cinikus filozófusok által vállalt szerepet, hogy életükben és alkotásaikban jól láthatóan és radikálisan szakítsanak a bevett szokásokkal, a képmutató vagy nem kellőképpen átgondolt gondolkodási stratégiákkal, hogy ezáltal – karneváli módon, félig bohócruhában – napvilágra hozzanak valami felkavaróan vagy megbotránkoztatóan igazat nem csak és nem elsősorban a művészetet, hanem egyáltalán az emberi létezését illetően, valamit, „aminek egy adott kultúrában nincs joga a létezéshez, vagy legalábbis aminek nincs lehetősége arra, hogy kifejezésre jusson.”¹

Amit jobb híján „kultúrának” nevezünk, az bizonyos értelemben nem más, mint el nem gondolt gondolatok roppant tárháza, válaszok furcsa egyvelege, amelyekkel – magatartásunkban, gesztusainkban, akaratainkban, szereteteinkben – magától értetődően felelünk meg olyan kérdésekre, amiket explicit módon általában fel sem teszünk; meggyőződéseink akár automatikus óvintézkedéseknek is tekinthetők bizonyos boldogságok vagy szomorúságok ellen, úgy, ahogyan a testünk is folyton-folyvást olyan programokat „futtat” egészségünk védelméért és a betegségek elleni védekezésésként, amelyeknek tulajdonképpen sem az eredetét, sem a célját, sem a lefolyását nem ismerjük. Picasso „cinikus” kijelentése, hogy ő csak talál, de nem keres, ebből a szempontból pontosan annyiban figyelemre méltó, amennyiben láthatóvá teszi, leleplezi, kiforgatja vagy inkább a feje tetejére állítja azt a kereséssel és a találással kapcsolatos, régóta magától értetődőnek tekintett kulturális logikát, amely mintegy a vérünné vált és amely kissé leegyszerűsítve azt a meggyőződést tartalmazza, hogy mi nem találunk, csak keresünk, hogy mi már csak keresni tudunk, hogy a találás öröme számunkra örökre elveszett. Keressük az igazságot, a szeretetet, a bizalmat, az örömet, az izgalmat, olykor még a szomorúságot is; de ha valakit vagy valamit megtalálni vélünk, azonnal újabb célok jutnak eszünkbe, újabb valóságok, dolgok, személyek

keresésbe fogunk, mintha valósággal rettegnénk attól, amit megtaláltunk s hogy megtaláltak lehetünk; büszkén valljuk magunkat képtelennek nem is arra, hogy bármit és bárkit végérvényesen birtokba vegyünk, hanem első-
sorban arra, hogy bárki vagy bármi – bármilyen igazság vagy szeretet
30 – birtokba vegyen bennünket. Mintha ez a megtalálással és a birtok-
lással, a megtaláltsággal és a birtoklottsággal szembeni végtelen
gyanú lenne a mi kultúránk, mintha ez lenne a mi életünk. A kérdés az: van-
e nekünk itt valami „keresnivalónk”? Megérkezhetünk-e bárhová is? Nem
derül-e ki előbb-utóbb minden „találásról”, hogy szálnalmas gyöngesség,
akart vakság, üres álom volt csupán?

Sokat idézett regényelméleti fragmentumában a fiatal Lukács György
valami végtelen és kimondhatatlan, de egyúttal elkerülhetetlen szomorúsá-
got látott e mögött a végtelen és szüntelen keresés, kutatás mögött, amelyet
„a felnőtttség melankóliájának” nevezett és amely szerinte „abból a megha-
sonlott élményből fakad, hogy az elhivatottság benső hangjába vetett absz-
zolút, ifjúkori bizalmunk megszűnik vagy megcsappan, viszont a külvilágból,
amelynek immár tanulékony uralomvággyal adjuk át magunkat, lehetetlen
egyértelműen utat mutató és célt meghatározó hangot kihallani.”² Igen,
mert korunkban, a „bűnösség” – vagyis a regény és a reflexió – világkorsza-
kában „az élet elvesztette a lényeg immanenciáját”, és ez „az élettől teljesen
eltávolodott lényeg abszolút egyedüli, transzcendens valósággá vált”, amely
nemhogy nem elérhető, de talán nem is létezik, illúzióink éltetik csupán;
gondolkodásunk, szeretetünk, akaratunk így tehát szükségképpen „a soha
be nem teljesedő megközelítés végtelen útját járja”. Életünk: regény és mi
csak – regényhősök vagyunk, a regényhősök pedig lényegük szerint tévely-
gők, hontalanok, keresők. „A keresés egyszerű ténye jelzi, hogy sem célok,
sem utak nem lehetnek közvetlenül adva, avagy hogy pszichológiailag köz-
vetlenül és megingathatatlanul adott voltuk nem valóban létező összefüg-
gések vagy etikai szükségszerűségek közvetlenül bizonyos ismerete, hanem
csupán lelki tény, amelynek sem az objektumok, sem a normák világában nem
felel meg szükségképpen valami.”³ Vagy ahogy egy reprezentatív posztmo-
dern nagyregényben olvassuk, amely azt a tisztánlátás erényével kecsegtető
meggyőződést fejt ki egy történet formájában, hogy világunkban az egyetlen
titok, amelyet meg kell értenünk az az, hogy minden titok üres, vagyis hogy
nincs semmiféle titok: „Felszínek. Felszínek felszínei felszíneken. A Föld böl-
csessége. A mélység: örvény a síkföldön. Minek egy örvényt imádni?”⁴

II.

Feltenni a kérdést, hogy honnan származik az a meggyőződés vagy inkább
hit, hogy bármilyen találás *ab ovo* lehetetlen, és hogy számunkra már csak a

szüntelen és lényegénél fogva eredménytelen keresés marad, eleve azt feltételezi, hogy magunk mögött akarjuk hagyni vagy legalábbis meg akarjuk kérdőjelezni ezt a meggyőződést, hiszen a mindenkori találással, „megérkezésel” szembeni feltétlen gyanú nyilvánvalóan gyanúval tekint minden olyan kísérletre, amely arra vállalkozik, hogy választ találjon az eredet, például e gyanú eredetének a kérdésre; ettől függetlenül talán nem túlságosan nagy merészség azt állítani, hogy a keresés önmagáért való keresése és imádata – bár természetesen már korábban is létezett – alighanem a felvilágosodás korában vált először kifejezett és büszkén vállalt életprogrammá. Reimarus deista Biblia-kritikája védelmében Lessing például meggyőződéssel vallotta: ha választhatna, ő bizony szívesen meghagyná Istennek az igazság birtoklásának előjogát, és a maga részéről „alázattal” beérné az örök kereséssel és kutatással: „Nem az igazság – amelynek senki sincs a birtokában vagy amelyről senki sem állíthatja, hogy a birtokában van – adja az ember értékét, hanem a helyes igyekezet (die aufrichtige Mühe), amelyet arra fordít, hogy az igazság mögé kerüljön. Mert nem az igazság birtoklása (Besitz), hanem az igazság kutatása (Nachforschung) által képes az ember a saját erejének növelésére, amelyből egyedül fakadhat az emberi tökéletesség növekedése. A birtoklás álmosná, lustává és büszkévé tesz. – Ha Isten a jobb kezében tartaná az igazságot, a bal kezében pedig az igazságra irányuló törekvést, hozzátéve, hogy ezzel természetesen együtt jár a folytonos és örök hibázás is, és azt mondaná, hogy döntenem kell, melyiket választom, akkor én alázattal a bal keze után nyúlnék, és arra kérném: Atyám, ezt add meg nekem! Mert a tiszta igazság csak téged illet.”⁵

Kétségtelen, hogy a felfedezésnek, a kutatásnak van egy olyan ifjú öröme, amely ebben az életkorban minden találatnál fontosabb, így tehát Lessing álláspontjában van valami igazság, vagy legalábbis megvan benne az igazság csírája; Jean-Louis Chrétien mégis joggal jegyezte meg a német író kijelentése kapcsán, hogy ez nem más, mint bálványimádás: „Hogyan tudná az igazság szerelmese azt szeretni, hogy soha ne találjon rá az igazságra? Az állítólagos »alázat«, melynek nevében jobban szeretünk keresni, mint kapni és elfogadni, saját észjárásunk, érzelmeink, szenvedélyeink énközpontú és jelentéktelen örömét állítja az igazság helyébe.”⁶ Bizonyos értelemben persze Chrétien nemcsak Lessing, hanem általában a filozófiában újabban meghonosodott attitűd kritikáját is adja; nehéz volna tagadni, hogy a Lessing által világosan megfogalmazott program lassanként a modern társadalom egyik alapvető kulturális logikájává vált, amelynek jelenlétét nemcsak mindennapi, „regényes” életfelfogásunkban lehet lépten-nyomon kimutatni, hanem a német idealizmus romjain újjászerveződött gondolkodási

stílusokban is; akár Nietzsche, akár Husserlre, vagy újabban például Merleau-Pontyra vagy Derridára gondolunk, az alapvető különbségeken túl összességében mindannyian valahogy „a keresés hőseiként” tekintenek önmagukra, olyan többé-kevésbé magányos szellemi utazókként – Dante

32 Uliaszra lebeghetett a szemük előtt –, akik addig soha nem látott tájakra kalandoztak és kalauzolták olvasóikat, és akik e szenvedélyes és persze lenyűgöző kalandozásra a felszabadulás és a felszabadítás felejtethetetlen lehetőségeként tekintettek, amelyet nyilvánvalóan előnyben részesítették a találás, a megtalálás, a rátalálás, a megérkezés régimódi örömeivel, gyáva vágyával, letűnt, mert túlságosan könnyűnek ítélt lehetőségével szemben. A keresésnek, a kutatásnak ez az előtérbe helyezése elsősorban alighanem arra irányult, hogy a filozófusok elkerüljék bizonyos fogalmak és valóságok bálvánnyá emelését – nem véletlenül hirdette Heidegger, hogy a filozófiának nem az a feladata, hogy megkönnyítse, hanem az, hogy megnehezítse a dolgunkat⁷ –, úgy tűnik azonban, hogy ami ebből a mindennapi élet szintjén érthetővé és érezhetővé vált, ami tehát egyfajta általánosan elfogadott gondolkodási stílussá alakult, az nem más, mint magának a keresésnek, a kutatásnak a bálványozása.

Sok szöveget lehetne és kellene idézni ennek alátámasztására; az előbb említettek közül talán elegendő itt most Merleau-Ponty-ra hivatkozni, aki egy egész filozófusnemzedék nevében és későbbi generációk számára is inspiráló módon fogalmazta meg ezt az embert a birtoklás, a találás túlságosan triviálisnak tekintett örömetől felszabadítani kívánó, a nyitottság apológiájaként is értelmezhető programot: „A lét és a dolog csak annak kínálja fel magát, aki nem birtokolni, hanem látni akarja (non les avoir, mais les voir), aki képes igazodni a lét és a dolog saját mozgásához, aki tehát nem semmi, amit a telített lét betömné, hanem olyan, a porózus léttel összehangolódó, azt faggató kérdező, akinek a porózus lét *válasz* helyett csupán saját csodálkozásával szembesít.”⁸ Ezért írhatja a francia gondolkodó ugyanitt, hogy mindez teljes mértékben „kizárja, hogy a filozófiában *megoldásról* beszéljünk (interdit qu'on parle en philosophie de *solution*)”; amivel a felvilágosodás örökségére sok tekintetben határozott nemet mondó Merleau-Ponty Lessingnek a Besitz-cel, vagyis a birtoklással szembeni ellenérzését ismétli meg, csak nem Istenre, hanem a „porózus létre” való hivatkozással. Hamvas Béla ugyanezt a keleti bölcelet nyomán mondja ki, amikor a valóság kimeríthetlenségére, megfoghatatlanságára és meghatározhatatlanságára hivatkozva leleplezi és nevetségessé teszi „az objektum-komplexust”, amely szerinte nem más, mint „a hit, hogy a bizonytalanságon kívül is van valami.”⁹ Más meglepő példák is eszünkbe juthatnak, így például ha a filozófiai szövegekről áttérünk a szépirodalmi művekre, *A félkegyelmű* egyik passzusa mellett, ahol azt olvassuk: „Biztosak lehetnek abban, hogy Kolumbus nem akkor

volt boldog, amikor felfedezte Amerikát, hanem akkor, amikor még csak ke-
 reste. Az élet, csakis az élet a fontos, csakis az élet szakadatlan és örökös ku-
 tatása, és egyáltalán nem a felfedezés!”¹⁰, felidézhetjük az idősödő Ottlik
 Gézával kapcsolatos történetet is, aki Réz Pál visszaemlékezése szerint 33
 valósággal leszurta őt, hogy – miután egy beszélgetésük során meg-
 tudta, hogy a *Budán* dolgozó Ottlik egy bizonyos regényről ír új köny-
 vében, amelyet nem talál, amely csak emlékezetében él talán – megtalálta
 neki a *Nyugat* folyóirat egyik számában azt, amit keresett. „Benne van.
 Rémes. Tönkretettél. Az, hogy nem tudom, hogy ki írta ezt a nyavalyás re-
 gényt, a *Buda* legfontosabb motívuma. Így nem tudom megírni... Sem-
 mit sem értesz az irodalomhoz, az író lélektanához. Még te se.
 Semmit.” – mondta a kiábrándult Ottlik a „trouville” után barátjának
 a telefonban¹¹. „Rémes”, ha valaki megtalálja azt, amit keres; elveszíti
 a keresés és ezzel a bizonytalanság lehetőségét. Szörnyű dolog meg-
 valósítani álmainkat; megfosztjuk magunkat az álom valóságától. Mi
 lesz akkor a valósággal? S az idővel, az időnkkel? Mégis mit csinálunk
 majd, ha megtaláltuk, amit keresünk?

III.

Ha a kérdés az, hogy miként helyezhetjük át – át kell-e, át lehet-e
 egyáltalán helyezni – valamiképpen életünk súlypontját a keresésről
 a találásra, hogy miként lehet ezt az általánosan elfogadottnak te-
 kinthető kulturális logikát, „a keresés logikáját” legalábbis megkér-
 dőjelezni, akkor mondhatjuk, hogy itt, Európában ezt többek között
 az evangéliumok segítségével és ihletével végezhetjük el, amelyek
 végső soron éppen a megtalálás könyvei, hiszen arról az örömhírről
 számolnak be, hogy a Messiás, akit kerestünk, akit vártunk, akit hir-
 dettek, mindörökké eljött és mindörökké eljön, itt van, megjelenik és megje-
 lent; a Jézusban pusztán csalót látó és a Jézust elítélő pogányokra és zsidókra
 pedig tekinthetünk úgy, mint akik azt a vágyukat fejezték ki, hogy marad-
 hassanak azok, akik voltak: várakozók, tévelygők, keresők. Innen már csak
 egy lépés azt állítani, hogy a keresztény ember nem más, mint a par excel-
 lence találó ember, akinek nincs is semmi keresnivalója; ezt teszi például a
 17. század neves francia püspöke, az ékes szavú Bossuet, aki egyik szentbe-
 szédében, ahol Jézus Krisztus vallásának bizonyosságát a filozófia keresé-
 sével és bizonytalankodásával állítja szembe, így fogalmaz: „A gondolkodás
 útja túlságosan lassú és túlságosan bizonytalan; amit keresünk, messze van
 tőlünk, amit be kell bizonyítanunk, eldönthetetlen. Itt azonban cseleked-
 teink alapelvéről és megalapozásáról van szó, és ebben a tekintetben nem
 tétlenkedhetünk: szükséges tehát, hogy higgyünk valakiben. A keresztény

embernek semmit sem kell keresnie, mert a hitben mindent megtalál. A keresztény embernek semmit sem kell bizonyítania, mert a hit mindent eldönt számára.”¹² Le chrétien n’a rien à chercher, car il trouve tout dans la foi. Le

chrétien n’a rien à prouver, parce que la foi lui décide tout: hajmeresztő kijelentések ezek, amelyek valahogy az inkvizíció logikájára emlékeztetnek – még ha van is bennük valami igazság, vagy legalábbis az igazság csírája, amennyiben egy vallás nyilvánvalóan nem állhat csupa „mindenre nyitott” keresőből.

Összességében azonban a megtalálás minden igaz hívőre kötelező jelleggel való kiterjesztése, sőt, eleve adottként és evidenciaként való felfogása nagyon hamisan cseng, és tulajdonképpen inkább csak arra ad magyarázatot, miért tűnhetett a felvilágosodás korában nemcsak jogosnak, de valahogy sürgősen legitimnek is a keresés kilátástalan örömeire való ráhagyatkozás. Nem idegesítő-e az a bárgyú bizonyosság, amellyel azoknak az arcán vagy azoknak az írásában találkozunk, akik, úgy mond, beérkeztek, mindent megtaláltak, akiknek már egyáltalán nincs – nem is szabad – mit keresniük? Ha a hit valóban ez a bárgyúság, akkor nem akarunk-e inkább hitetlenek lenni? De valóban a találóknak erről a minden további kereséstől mentes bárgyúságáról tudósítanak-e bennünket az evangéliumok? Ha magam elé képelem a tanítványokat, Pétert, Mátét, Jakabot, nem is annyira az evangéliumokban lépten-nyomon tetten érhető bizonytalanságot, csodálkozást vélem látni csupán az arcukon, amellyel az Úr jelenléte, szavai, tettei felé fordultak, kissé értetlenül, hanem olykor a keresők ki nem mondott szorongását és félelmét, amely abból fakad, hogy talán tényleg megtalálták azt, akit a szívük mélyén mindig is reméltek, vártak, kerestek. Nem erről, a keresés bizonytalanságáról való lemondás mármár felszámolhatatlan nehézségéről regél-e az evangélium egyik csodálatos példázata, amelyben Péter „tengeri” kalandjáról olvasunk?

Máté így számol be róla: miután a kenyérszaporítás hallatlan csodája révén öt kenyérből ötezer hívőnek ad enni, Jézus mindenkit elbocsát, és magányosan visszavonul a közeli hegyre, részint a tömeg előtt, aki királlyá akarja tenni, részint pedig azért, mert imádkozni s virrasztani szeretne. A tanítványokat egy hajóba ülteti, akik kieveznek egy tóra – a *Vulgata* szerint a „tengerre” (ma Genezáreti tónak illetve Galileiai tengernek nevezik) –, ahol ellenszélben hánykolódnak a hullámokon. A hajnal közeledtével egy alakot látnak, aki legnagyobb meglepetésükre a vízen jár; félelmükben kiabálni kezdenek. Jézus, hiszen ő az, lecsillapítja őket, mondván: legyetek bizalommal, én vagyok az, ne féljete („Habete fiduciam, ego sum, nolite timere”). Péter megismeri az Úr hangját, és így kiált felé: „Si tu es iube me venire ad te super aquas!” („Ha te vagy, parancsold meg, hogy odamenjek hozzád a vízen!”) Csodálatos mondat ez: Péter nem azt kéri, hogy odamehessen hozzá, hanem azt, hogy Jézus parancsolja meg neki, hogy menjen oda hozzá; magában nem bízik

annyira, hogy elinduljon, de abban sem bízik még teljesen, hogy Jézus az, hogy tehát megtalálta azt, akit keresett, és nem egy kísértet jár előtte, aki a halálba rántaná a háborgó vízen. A tegnapi csodát, a kenyérszaporítást Péter már feledte, mintha meg sem történt volna, s most újra keresőként van jelen ott, a „tengeren” – Ágoston a „világ”, végső soron az „idő” min- 35 dent magába nyelő tengereként értelmezi majd ezt az elemet („Navi- cula ecclesia est, mare saeculum.”¹³) –, újra egyedül van a félelmeivel, újra nem hisz a szemének, és próbaként, talán hogy megint hallhassa hangját és megbizonyodhasson róla, hogy Ő az, újra egy ígét kér az előtte álló Igétől.

Tanácsstalanságát jelzi, hogy bár Jézus – az Exodus Istenére utalva szavával – már kinyilvánította magát („Ego sum”), Péter mégis feltételes módban kezdi válaszát: „Ha te vagy”. Jézus nem sértődik meg Péter értetlenségén, az evangélium szerint inkább elcsöndesedik. Válasza csodálatosan egyszerű lehetett, mert a latin szövegben pusztán annyi áll: „At ipse ait veni.”, „Erre ő azt mondta: gyere!” Péter hall és – látszólag – nem kételkedik tovább, rááll a vízre. Jár a vízen! Mikor azonban elindul Jézus felé, egyszerűen nem tud nem kételkedni mégsem, maga sem hiszi ugyanis el, hogy jár a vízen, miközben ténylegesen jár a vízen, így aztán egyszerre süllyedni kezd. Megzavarja őt az éjszaka, a szél ereje, saját fáradtsága. Hogy is lehetne Ő az Úr, és hogy is járhatna ő a vízen? Nem mer még, nem tud találni, nem képes rá; nem tudja maga mögött hagyni a keresést, a kutatást, a bizonytalanságot, a kételkedést, nem lehet. Látja ugyan mesterét, de lehetséges-e egyáltalán, hogy tényleg Jézus az? És lehetséges-e, hogy ne Ő legyen? Elindul imbolygó léptekkel, és azonnal visszahőköl. Mi van, ha nem látja azt, amit lát, ha gögös énje csapja be éppen, és a viharos víz felszínére bocsátva törekeny és erőtlen testét, a vízbe fullad? Újra felkiált, immár harmadszor kiált Urához – először a meglepetéstől kiáltott fel, hogy talán kísértetet lát, másodszor a hit vagy csak a hit reménye adta szájába a szavakat, a találás öröme, parancsold és én megteszem, harmadszor pedig újra a keresők, a bizonytalanok kiáltása hagyja el ajkát –; Jézus megfogja a kezét és megmenti őt. Csodálkozva tekint Urára, aki csodálkozva tekint rá: hogyan lehet valaki ennyire tétova, hogy Isten fia ott áll vele szemben, beszél vele, a hangját hallja, elhagyja érte mindenét, és még így is tovább keresi, így sem meri megtalálni, így sem tud hinni benne? Kishitű ember, mondja Péternek, a kősziklának, miért kételkedtél? „Modicae fidei quare dubitasti?” Amint visszatérnek a hajóra, elül a szél, és a hajón ülő tanítványok Péterrel együtt fejet hajtanak Jézus előtt¹⁴.

A tanítványok – elvileg – a találók és a megtaláltak, ők tizenketten csupán a kiválasztottak egyelőre; a legtöbbször mégis úgy viselkednek, a megtalált jelenlétében is, mint akik továbbra is keresők maradtak vagy mint akik

a legszívesebben továbbra is keresők maradnának. Olyan elsöprő erejű az emberben a keresés, a kutatás, a megközelítés logikája, hogy már-már lehetetlennek tűnik a találás logikájával helyettesíteni, amire Jézus hívja meg őket, bennük és általuk pedig – az evangéliumok szerint – minden embert.

36 Képtelenek együtt virrasztani vele, elalszanak mellette, mint a kisdedek, elfogatásakor kardokkal hadonásznak, mintha nekik kellene megvédeniük őt, a per során megtagadják, a kereszten magára hagyják, halála után szét-széledve és szinte tanácstalanul gyászolják, mintha eszükbe sem jutna, hogy feltámadhat, feltámadása után pedig eleinte nem vagy csak nagy nehezen ismerik fel őt: egyáltalán nem várnak tőle semmiféle felbukkanást, megjelenést; mindig csak eltűnésében és eltűnésekor jönnek rá, hogy talán megtalálták, talán megtalálhatnák őt, aki keresi őket és akit kerestek. Pedig a saját fülükkel hallották, amit Jézus mondott nekik: „Kérjetelek és kaptok, keressetek és találtok, zörgesetek és ajtót nyitnak nektek. Mert aki kér, az kap, aki keres, az talál, s aki zörget, annak ajtót nyitnak.” (Mt 7, 7-8). Máté a maga életéből is ismerheti a találás erejét és örömét, hiszen bámulatos módon haladéktalanul és feltétlenül igent mondott Jézusra, aki pedig épp csak elhaladt mellette és magához intette őt: „Amikor Jézus továbbment, látott egy Máté nevű embert, amint ott állt a vámnál. Szólt neki: »Kövess engem!« Az felállt és követte.” (Mt 9, 9).

IV.

Mondhatjuk, hogy csak a feltámadás „teljesen sajátságos”, ám „megkérdőjelezhetetlen” eseménye tette a tanítványokat keresőkből, majd megtalálta ők közül igazi találókká; ez az, amit Ratzinger úgy fogalmazott meg: „A valóság egyszerűen fölébük kerekedett: mindenféle kezdeti habozásuk és csodálkozásuk után végül képtelenek voltak ellenkezni a valósággal”, vagyis el kellett fogadniuk, hogy megtalálták, aki megtalálta és kiválasztotta őket: „valóban ő az.”¹⁵ A korintusiakhoz írt levél végén található arám nyelvű szöveg fordítási és értelmezési dilemmái nyomán (a kijelentést „kétféleképpen is tagolhatjuk, és ezért kétféleképpen is érthetjük: »Marana tha!« [Jöjj el, Uram], vagy »Maran tha« [Az Úr eljött]”) azonban az értelmező arra is felhívja a figyelmet, „milyen sajátos a Jézus eljöveteleivel kapcsolatos keresztény várakozás. Benne van a kiáltás: »Jöjj!«, és egyben a hálás bizonyosság: »Az Úr eljött.«”¹⁶ Fordítva is fogalmazhatunk persze: Pál szerint a hálás bizonyosság legmélyén („Az Úr eljött”) is ott él, továbbra is, a keresztény hívő szíve mélyén a várakozás, a kiáltás: „Jöjj el!”. A kérdés az: mire utalhat az újszövetségi iratok világában a szüntelen keresés és várakozás feltámadás utáni motívuma? Nem arról van-e szó, hogy az ember végső soron ezekben a szövegekben is oly módon kerül leírásra, hogy ábrázolása és értelmezése összességében megmarad a keresés logikáján belül?

Kétségtelen, hogy a keresztény bölcseleti és spirituális hagyományt mélységesen átjárja a szüntelen keresés valósága és öröme; *De quaerendo Deo* című értekezésében Cusanus például – talán a zsoltáros kiáltására is gondolva: „Isten, én Istenem, téged kereslek, utánad szomjazik a lelkem!” (Zsolt 63, 1) – az embert eleve keresőként határozza meg, „aki azért jött erre a világra, hogy Istent keresse, és ha megtalálta, ragaszkodik hozzá, s így hozzá ragaszkodván megnyugvásra találjon”¹⁷, de Clairvaux-i Bernát is nagy hangsúlyt fektet az *Énekek énekében* olvasható, és a misztikus értelmezés nevében azonnal az istenkeresésre vonatkoztatott kijelentésre: „Éjszaka az ágyamban kerestem, akit szeret a lelkem.” (Én 3, 1.) Ha a zsidó szerelmi ének menyasszonyát az emberi lélekkel, szerelmét pedig a kereszthalált halt és feltámadt Jézussal azonosítjuk, akkor a kérdés valóban az: mit jelent pontosan az Úr keresése? Úgy tűnik, ebben az esetben az ember megint csak keresőként kerül tehát meghatározásra, élete pedig útként, amely a kereséstől a találáshoz vagy a nem találáshoz vezet. Valójában azonban talán csak arról van szó, hogy annyira nem értünk már a találás számunkra szinte holtnak tűnő nyelvén, hogy még azokat a szövegeket is a keresés logikája szerint olvassuk, amelyek végső soron egy egészen más logika, és talán éppen a találás logikája mentén szerveződnek, még ha a találásnak ez a logikája nagyon távol áll is a találás Bossuet által elképzelt és megfogalmazott „keresztény” logikájától.

Bernátnak például esze ágában sincs azt állítani, hogy a „hívó” lélek nem is keresi szerelmét, hiszen hite által teljességgel megtalálta őt; épp ellenkezőleg: a lélek legnagyobb javának tekinti, hogy keresheti és keresi Istenét, ezért idézi többek között megint csak a zsoltáros szavát is: „Tekintsetek az Úrra és erejére, keressétek mindig az ő tekintetét!” (Zsolt 105, 4). Rögtön ezután azonban arra is fontosnak tartja felhívni a figyelmet, hogy ez a keresés maga nem más, mint adomány, Isten adománya, ami nemcsak azt jelenti, hogy az Igét kereső lélek mint a keresés alanya egyszerre a keresés tárgyaként lepleződik le, akit maga az Ige kutat, keres („Quaerit anima Verbum, sed quae a Verbo prius quaesita sit.”) és persze szeret, hiszen a szeretés itt a keresés szinonimája, hanem azt is, hogy csak a keresőnek az Isten általi megkeresése és megtalálása teszi egyáltalán lehetővé magát a keresést, amit a keresőnek folyton az eszébe kell vésnie: „A lélek emlékezzen tehát arra, hogy előbb volt keresett [mint kereső], ugyanúgy, ahogy a szeretésben sem ő az első [hiszen minden szeretését megelőzően már eleve szeretve van]; és hogy csak ez [a keresettség és ez a szeretettség] teszi egyáltalán képessé a keresésre és a szeretetre (tantum meminerit quaesitam prius, sicut et prius dilectam; atque inde esse, et quod quaerit, et quod diligit).”¹⁸

Bernát nem tagadja, hogy az ember és a hívó ember is alapvetően kereső vagyis szerető és szerelmes ember marad; a hangsúlyt azonban, mint már a *sermo* címe is jelzi, az isteni megelőzöttségre teszi, vagyis arra, hogy a kereső a maga keresésében már mindig meg van előzve Isten által,

38 aki kezdettől fogva az őt kereső keresésére indul, ezzel pedig végső soron tagadja, hogy a kiindulópont az ember keresése, kutatása, bizonytalansága volna, amellyel előbb-utóbb Isten felé fordul, hogy megtalálja vagy ne találja meg őt; a történet más dimenzióban kezdődik és más dimenzióban is játszódik le, más logika mentén szerveződik. Ahogy az Isten szeretetének szentelt szövegében írja: „»Jó vagy, Uram, a téged kereső lélekhez.« Hát ahhoz, aki megtalált? Mert ebben éppen az a csodálatos, hogy csakis az képes téged keresni, aki előbb már megtalált téged. Azt akarod tehát, hogy megtaláljunk téged, azért, hogy keressünk; hogy keressünk téged, azért, hogy megtaláljunk. Kereshetünk téged és meg is találhatunk, de meg nem előzhetünk.”¹⁹ Cusanus is ezt emeli ki, amikor Bernáthoz hasonlóan és Pálra hivatkozva a kereső keresettségét, megelőzöttséget hangsúlyozza²⁰, de ugyanezt látjuk később többek között Pascalnál is, aki felhívja a figyelmet arra, hogy „az ember kétféle módon keresi Istent, és Isten kétféle módon keresi az embert”, ami pedig ez utóbbit illeti, Pascal szerint itt valójában arról van szó, hogy az elsőben Isten úgy keresi az embert, hogy az ember keresni kezdje őt, míg a másodikban úgy, hogy meg is találja²¹; nem kérdéses azonban, hogy ha Isten keresi, akkor meg is találja az embert, amivel Pascal megint csak az Isten általi megelőzöttségre hívja fel a figyelmet, és ezzel – Bernáthoz és Cusanushoz hasonlóan – a keresés logikájával ellentétes logikát érvényesít, hiszen itt nem a keresés vezet el a találishoz, hanem eleve csak a találásból fakad a keresés: a keresés csak a találás talaján mehet végbe, vagyis csak ott, ahol a keresőt, az Istenre szomjazó lelket Isten már megke-reste és megtalálta, és persze mindig újra megkeresi és megtalálja.

Euszták története juthat eszünkbe, aki a legenda szerint Traianus császár katonai parancsnoka volt, és aki vadászat közben egy szarvascsordára bukkanva maga mögött hagyta katonáit, hogy a legszebb példányt egymaga vegye üldözőbe. Amikor már-már leterítette volna, a szarvas agancsai között megpillantotta egy számára addig ismeretlen Isten jelét, a keresztet, aki így szól hozzá: „E szarvasban, akire vadásztál, én vadásztam terád!”²² A vadászból hirtelen zsákmány lesz tehát, a zsákmányból pedig vadász, a kereső egyszerre talál valamit, amit vagy akit nem keresett, és ami vagy aki megtalálja és egész életére zsákmányul ejti őt. Hosszú időre és sok megpróbáltatásra van szükség ahhoz, hogy élete és hite révén Euszták bemutassa, nemcsak megtalált, hanem egyben megtaláló is; hogy valóban megtalálta azt, aki rá-talált, és akit egész életében úgy keresett, hogy korábban, élete egy döntő pontján már megtalálta őt. Ezzel szólítja meg az Atya is, Pascal szerint,

Jézust, az embert, örök agóniájában: „Vigasztalódjál: nem keresnél, ha már meg nem találtál volna.”²³ Mindenesetre ha Pascal az emberi időtöltések és szórakozások kapcsán azt írja, kissé lenézően, hogy a legtöbb ember természeténél fogva „jobban szereti a vadászatot, mint a zsákmányt”²⁴, akkor Euszták története, épp ellenkezőleg, arra mutat rá, hogy maga a vadász is lehet olykor, egészen váratlanul, zsákmányává valami más hatalomnak; hogy aki birtokolni akar vagy nem akar, az talán élete egy pillanatában – akár akarja, akár nem – birtoklottá válhat. Ez a megfordított vagy feje tetejére állított logika, a birtoklottság és megtaláltság látható valósága, döbbenetes élménye fejeződik ki Assisi Szent Ferenc óta a szentek stigmáiban, de akár már gyötrelmes vízióiban is, az a tudás, hit, remény vagy meggyőződés, hogy a találat, a megtaláltság igenis lehetséges: „Érzi, hogy gyönyörűségeen megsebeztek, azt azonban nem érti, hogyan történt, és hogy ki sebezte meg. Azt is érzi azonban, hogy nagyon értékes kegyelmet kapott, s azt kívánja, bárha sohase gyógyulna ki ebből a sebből... Vajon micsoda nagyobb boldogságot kívánhat? Azt én nem tudom, de annyit tudok, hogy ez a fájdalom szíve mélyéig hat, s mikor kihúzza nyilát Az, aki megsebezte, úgy érzi, mintha szívét is kiszakítaná: ilyen erős érzélem, ekkora szeretet tölti el!”²⁵

V.

A legalapvetőbb kérdés innentől fogva, legalábbis ebben a kultúrkörben, elvileg nem az tehát, hogy kereshetjük-e Istent és ha igen, akkor van-e esélyünk arra, hogy megtaláljuk, és hogyan, hanem az, hogy miként sikerül megbirkóznunk azzal a feladattal, hogy a keresés kilátástalan örömét egyszer s mindenkorra a találat ujjongó örömével helyettesítsük; ami azt is jelenti, hogy a feltámadás kérdése végső soron a maga teljes természetességében azonos azzal a mindennapi kérdéssel, hogy miként éljük az életünket. Jézus radikális jelenléte pontosan azért olyan elsőprő erejű, ha az, mert olyan igazságot tartalmaz, amely – akár pozitív, akár negatív értelemben – a legteljesebben érinti azt, aki él és emlékezik arra, hogy él, és ez az igazság, ami ő maga, bizonyos értelemben talán nem is más, mint az a logika, nevezetesen a találat logikája, amely – még ha tud is róla és azonnal és gondolkodás nélkül meg is bocsátja – mindig újra és mindig váratlanul felülírja és zárójelbe helyezi a keresés, a kutakodás, a halogató, a kételkedés általánosan elfogadott logikáját. Ezt mutatja az is, hogy a nyugati bölcseleti hagyomány meghatározó elméi – anélkül, hogy tudnának vagy tudni akarnának a feltámadás valóságáról – éppen a találatnak és a megtaláltságnak ezt a feltámadásban is tetten érhető logikáját érvényesítik legfontosabb szövegeikben.

A *Fizikában* és a *Metafizikában* Arisztotelész például egyértelművé teszi, és ezzel bizonyos értelemben megint csak feldúlja az általánosan elfogadott hétköznapi meggyőződéseinket, hogy az aktus, vagyis a megvalósulás, a megtalálás (az *energeia* mint „műben-lét” vagy „műnél-lét”, 40 az *entelekheia* mint „célnál-lét” vagyis mint a megvalósított és elért dologban vagy dolognál-lét) megelőzi a potenciát mint keresést, kutatást, dinamikát, pulzálást, ösztönt; valójában csak azért van út, mert már eleve és már előbb van cél (függetlenül attól, hogy látszólag az út vezet a cél felé, mintegy maga találva fel és meg azt), ahogy „az élőlények sem azért látnak, hogy legyen szemük, hanem azért van szemük, hogy lássanak.”²⁶ Nem arról van tehát szó, hogy a természetben valahol egyszer csak támad egy lehetőség, amely aztán valamilyen módon megvalósul vagy megvalósulatlan marad, hanem arról, hogy a megvalósulásnak megfelelő, azt előfeltételező, arra tekintettel és abból létrejövő lehetőségek úgy teljesítik ki – vagy vétik el – magukat, hogy visszajutnak – vagy nem jutnak vissza – oda, ahonnan származnak, saját lényegükhöz, eredetükhöz, alapjukhoz. A skolasztikus gondolkodás is támaszkodik majd erre a belátásra; nem véletlen, hogy Aquinói Tamás „a bármilyen lehetőséggel való elkeveredés nélküli tiszta valóságként (*actus purus absque alicuius potentialitatis permixtione*)” határozza meg a keresztény Istent; de Leibniz *Monadológiájában* is azt olvassuk, hogy „Istenben van a forrása annak, ami reális a lehetőségben.”²⁷

Más szinten ugyan, nem az istenkeresés, hanem a jelenvalólét önkeresése és önmagára találása kapcsán Heidegger is ezt a megelőzöttséget emeli ki: „A jelenvalólét a diszpozícióban már eleve szembekerült önmagával, már eleve fellelte magát (hat sich immer schon gefunden), de nem önmagát észlelve, hanem önmagára hangolódva. Mint olyan létező, amely ki van szolgáltatva létének, ki van szolgáltatva egyszersmind annak is, hogy már eleve meg kellett találnia önmagát (daß es sich immer schon gefunden haben muss) – megtalálnia egy olyan fellelésben, mely nem annyira a közvetlen keresésből, hanem a menekülésből származik... S csak mert a jelenvalóság léte a megértés által és ennek kivétel-jellege által konstituálódik, minthogy az, ami lesz, illetve nem lesz, csak azért mondhatja önmagának: »Légy, ami vagy!«”²⁸ Ágoston ezt úgy mondja: a lélek nem keresi, mert már mindenkor megtalálta, vagyis ismeri önmagát, amennyiben jelen van önmaga számára: „amikor keresi, hogy megismerje magát, keresőként már ismeri önmagát (*cum se quaerit ut noverit, quaerentem se jam noverit*).”²⁹ Nem azt kell kérdeznünk tehát, miért és hogyan keresi a lélek önmagát, hanem azt, hogy miért és hogyan ismeri félre önmagát, miközben teljes mértékben önmaga birtokában van; ami Ágoston szerint persze megint csak abból a tudásból, emlékből, hitből, reményből fakad, hogy létezik egy titokzatos határvonal, amely a keresést megelőző találás és a találást megelőző megtaláltság között

húzódik, vagyis hogy létezik egy elképesztő jelenlét, amelyről nemcsak azt tudom, hogy mindenütt megtalál („Ugyan hol ne találnád meg a teremtményeidet?” – teszi fel a kérdést Ágoston Istennek), hanem azt is, hogy még ha messze eltávolodtam is tőle, itt van a közelemben, és ha valóban meg akarom találni, akkor minden keresgélés nélkül, azonnal megtalálható: „Térjenek meg tehát s keressenek téged, mert te nem hagyta el őket, ahogy ők elhagytak téged. Térjenek meg s keressenek téged, és íme, máris itt vagy, az ő szívükben.”³⁰ Ahogy megint csak Avilai Teréz írja, a belső várkastély, vagyis a lélek belső tereiben való megtalálás lehetőségéről: „Hagyja már abba azt az örökös lőtást-futást idegen házakba, maradjon a saját lakásában, hiszen minden kincset megtalál benne, minden megvan ott, amire csak szüksége lehet és pedig sokkal jobban, mint bárhol másutt.”³¹

VI.

Van-e logika a keresésnek és a találásnak ebben a hétköznapival éppen ellentétes logikájában? Nem pusztán egy túlságosan könnyű hittapasztalat ölt-e testet ezekben az érvekben (már ha tekinthetjük a hittapasztalatot könnyűnek)? Másképp megfogalmazva: mondhatjuk-e, hogy alapján véve teljesen értelmetlen, vagyis teljesen irracionális Lessing látszólag nagyon is racionális kijelentése, amely a találás helyett a keresést választja; értelmetlen, amennyiben – mivel a találás eleve megelőzi a keresést – végső soron nincs is lehetőségünk egy ilyenfajta választásra? Wittgenstein azt állítja: „Aki mindenben kételkedni akarna, az el sem jutna a kételyig. Maga a kételkedésnek a játéka már előfeltételezi a bizonyosságot.”³² Mit kell értenünk a múlt század talán legkitűnőbb és legnagyobb hatású logikusának ezen a némileg váratlan állításán? Különös példákat hoz Wittgenstein, különös kérdéseket. „Gyakran előfordul, hogy egy könyvet nem találunk meg többé, holott azt hittük, biztosan tudjuk, hol volt.” Mi biztosít minket arról, kérdezi, hogy nem arról van-e szó, hogy a könyvek olykor eltűnnek, netán elpárolognak?³³ „Amikor föl akarok emelkedni a fotelból, miért nem győződöm meg arról, hogy megvan-e még a két lábam?”³⁴ „Én, L. W. hiszem, biztos vagyok benne, hogy a barátomnak nem fűrészpör van a testében vagy a fejében, bár nincs erről közvetlen érzéki evidenciám.”³⁵ Mit jelent itt az, hogy „hiszem, biztos vagyok benne”?

Wittgenstein válasza egy döbbenetes kérdésben kristályosodik ki: „Honnan tudom, hogy ez a szín kék? Ha magamban itt nem bízom, akkor miért bízzam valaki más ítéletében? Van »miért«? Nem kell valahol elkezdni bízni?” Majd így folytatja: „Azaz valahol a kételynélküliséggel kell kezdenem;

és ez, hogy úgy mondjam, nem elsietett, bár megbocsátható, hanem hozzártartozik az ítéléshez.”³⁶ Máshol ezt olvassuk: „Tulajdonképpen azt akarom mondani, hogy egy nyelvjáték csak akkor lehetséges, ha az ember valamiben megbízik. (Nem azt mondtam, hogy »valamiben megbízhat«.)”³⁷

42 Bizonyos értelemben az egész *A bizonyosságról* erről szól: az alaptalanság – vagyis a bizalom – megtalálásáról, az alaptalanságba való megérkezésről, be-menetelről vagy inkább bejövételről („invenire” – ez a latin nyelv szava a találásra, ami azt jelenti: „be-jönni”; az *Etimológiai szótár* szerint a magyar „találni” ige is egy olyan gyökből származik, amely azt jelenti: „megjönni”, „megérkezni”). Értelmetlenség az értelemre hivatkozva azt állítani, hogy a bizonytalanság felől haladunk a bizonyosság felé; a valóság ugyanis az, hogy ez lehetetlenség és képtelenség: a bizonytalanságnak már eleve csak egy bizonyos bizonyosság-rendszeren belül van értelme. „A kétely a hit *után* következik.”³⁸ Triviális példákön bemutatva: „Ellenőrzí-e valaki valaha is, hogy ez az asztal megmarad-e itt, ha senki sem figyel rá? Napóleon történetét ellenőrzíjük; azt azonban nem, hogy minden róla szóló beszámoló érzéki csaláson és hasonlókon nyugszik-e. Igen, ha egyáltalán ellenőrzíünk, ezzel már valamit előfeltételezünk is, amit nem ellenőrzíünk.”³⁹

„A nehéz az, hogy hitünk alaptalanságát belássuk”⁴⁰, teszi hozzá mindehhez Wittgenstein, és hiten itt természetesen nem pusztán vallásos hitet kell érteni, hanem pontosan az értelem olyan használatát, amely eleve és fenntartás nélkül bizalmat szavaz az ellenőrzés munkája közben mindannak, amit nem ellenőriz, amit eszébe sem jut ellenőrizni, amit nem is tudna egyenként sohasem ellenőrizni, hiszen ebben az esetben egytől egyig végig kellene mennie elmékedése minden elemén, és minden ellenőrzést folyton újra és újra ellenőrizhetne, hogy biztos lehessen magában, ami képtelenség: valójában sokkal hamarabb abbahagyjuk az ellenőrzést, mint az racionálisan – ha a végsőig komolyan vesszük a racionalitást – indokolt lenne, a legtöbb esetben pedig bele se kezdünk semmiféle keresgélésbe, kutakodásba, ellenőrzésbe, mert eleve elfogadunk, eleve találunk. Amit a gondolkodás munkája során teszünk, az végső soron nem más, mint hogy kiválasztjuk az eleve elfogadott és megtalált elemek közül azokat, amelyekben valami miatt érdeemesnek tűnik kételkednünk, ez azonban éppen arra utal, hogy tudni valamit tulajdonképpen egyenlő a bizalom gyakorlásával. „Aki megtanulta, hogy a Mont Blanc négyezer méter magas, aki utánanézett a térképen, azt mondja, hogy *tudja*. Lehet-e mármost mondani: azért szavazunk ily mértékben bizalmat, mert ez bevált?”⁴¹ „Nem az mutatkozik-e meg itt, hogy a *tudás* egy *döntéssel* rokon?”⁴² Amit biztos evidenciának tartunk, az egyáltalán nem attól bizonyos, „mivel biztosan igaz”⁴³, hanem azért, mert bizalmat szavazunk neki, és bizonyos értelemben pontosan azt az embert mondjuk intelligens

embernek, „akinek *nincsenek* bizonyos kételyei.”⁴⁴ „Meggyőződéseim alapzatahoz érkeztem. És erről az alapfalról szinte azt lehetne mondani, hogy az egész ház tartja. Az emberek helytelen képet alakítanak ki maguknak a *kételyről*.”⁴⁵

VII.

43

Alexandriai Philón négyféle embert különböztet meg a kutatás és a felfedezés módozatai szerint: akik nem keresnek és nem találnak, akik keresnek és találnak, akik találás nélkül keresnek, és akik keresés nélkül találnak; Philón szemében a legutolsó, vagyis a keresés nélküli találás számít a legmagasabb rendű kategóriának.⁴⁶ A keresés nélküli találás persze némi képp pontatlan megfogalmazás, a találás logikájában ugyanis, mint láttuk, a találás egyáltalán nem keresés nélküli, hiszen minden keresés belőle fakad, hanem csak a keresést megelőző, azt lehetővé tevő, és alighanem Philón is inkább erre gondol itt. Ezért mondja, hogy három dolog jellemzi ezt a találást: az, hogy hirtelen, egy csapásra megy végbe, az, hogy nem emberi, hanem isteni eredetű és az, hogy olyan gyümölcsei vannak, amelyek „maguktól nőnek”⁴⁷; Philón szerint ez a találás összességében inkább leírható az elengedéssel, mint a megragadással⁴⁸. Arról van szó, hogy bizonyos kérdéseinkre – például: jól döntök-e, ha ezt és ezt teszem, van-e értelme annak, amit csinálok vagy amiben létezem, igazat mondok-e akkor, amikor beszélek, igazat mond-e az, aki beszél hozzám és akit szeretek – a választ valahogyan már azt megelőzően tudom (legalábbis az az érzésem, hogy tudom, még ha itt a tudás egy nagyon sajátos értelméről beszélünk is), hogy feltettem volna magamnak a kérdést, és bár ezekben a döntéshelyzetekben az általánosan elfogadott logika szerint úgy szokás eljárni, hogy ismereteket, információkat gyűjtünk, töprengünk, mérlegelünk, kutatunk, keresünk, a „szívünk mélyén” valójában már régen ismerjük a választ, és elegendő volna emlékeztetni rá magunkat. Ezekben az esetekben egyáltalán nem azért találjuk meg tehát a választ, mert keressük, hanem azért keressük, mert már megtaláltuk: éppen azt keressük, csodálkozva, hogy mégis miként és honnan tudhatjuk, és hogy pontosan hogyan is fordíthatnánk le a magunk nyelvére azt, amit tudunk (hacsak nem kezdünk el menekülni ez elől a tudás elől és nem próbálunk minden erővel képessé válni arra, hogy a lehető leggyorsabban elfelejtjük azt, amit tudunk); azt kérdezzük, azt keressük, hogy miként szüntethetnénk meg magunkban azt a természetes tűnő gyanakvást, amellyel azt állítjuk, saját szívünket megcáfolva, hogy mégsem találtuk meg és tudjuk azt, amit tudunk és megtaláltunk.

Talán nevezhetjük ezt, a keresés indukción alapuló logikájával szemben, amely a kevesebbtől és a résztől halad a több és az egész felé, ahogy az

az úgynevezett „diszkurzív” gondolkodásban szokás, a találás reduktív logikájának, amely nem a bizalmatlanságból indul el a bizalom mint elérendő cél felé, hanem belátja vagy inkább emlékezteti magát arra, hogy léte, gondolkodása és szeretete eleve el van jegyezve a bizalommal, a bizonyossággal és a találással, és nem tesz mást, mint megtér, visszatér, visszafordul léte – a lét – e sűrűsödési pontja, a több, az egész felé, visszatalál ahhoz a felejthetetlenül jelenvalóhoz, amely mindig az lesz és az volt, ami, és amelyet nem lépésről lépésre értünk meg, hosszas keresgélés után, hanem egyszerre megtaláljuk, megérintjük, megkapjuk; birtokoljuk, mielőbb birtokolni akarnánk, megleljük, még mielőtt keresni kezdenénk, megtalál és birtokába vesz minket – mint a feltámadt Jézus a tanítványokat –, hogy keressük és megtaláljuk őt. A legtöbbször másoktól várjuk, kérjük, mások mondataiban és tetteiben keressük a választ kérdéseinkre, szavakkal s szavaktól remélünk magyarázatot, aztán a viták, a kételyek, a félreértések, mindig újabb szavak és mondatok, replikák, kérdések, válaszok; miközben még az őket érintő kérdésekre is, ha emlékezetünkbe idézzük, mennyire szeretjük őket, magunkba tekintve tisztán tudhatjuk a választ, anélkül, hogy szavakhoz, tényekhez, információkhoz folyamodnánk. Erre mondja azt a Plótinoszt értelmező Pierre Hadot, hogy „minél inkább keressük, annál kevésbé találjuk meg, ha azonban lemondunk a kereséséről, felfedezzük, hogy már mindig jelen volt”⁴⁹, de talán ezt fogalmazza meg Schelling is, amikor azt írja: „Az ember az időben születik ugyan, mégis a teremtés kezdetébe (a centrumba) teremtetett. A tett révén terjed az ember élete a teremtés kezdetéig; ezért az ember a tett révén a megalkototton túl is szabad, és maga is örök kezdet. Bármily felfoghatatlannak tűnik ez az eszme a közönséges gondolkodás számára, mégis minden emberben szunnyad egy ezzel az eszmével összhangban levő érzés, hogy öröktől fogva az volt, ami most, és semmiképpen nem az időben vált azzá.”⁵⁰

Az „Én nem keresek: én találok” kijelentés végső soron ehhez az elfeledett – felejthetetlen – tudáshoz kapcsolódik és mintegy ahhoz tér vissza: visszatér a visszatérés, a találás logikájához. Rámutat arra a nem csak és nem kifejezetten művészi belátásra, programra, életgyakorlatra, hogy a bizonyossághoz nem a keresés, a kutatás, a bizalmatlanság, a kétely vezet el, hanem a megtalálás, a rábízás, a bizalom, az elengedés. Valójában talán nem is létezik más, mint az, amire teljes szívvel és ujjongó örömmel azt mondom, azt tudom mondani: megtaláltam, megtaláltalak; mindaz, ami ezen kívül van, az örök keresés tárgyaiként, pusztá ígéret, és a keresők ebben az értelemben valóban „az ígéret földjén” élnek, csodálatosan megfelelkezve önmagukban arról, ami van; „boldogságuk érdekében, írja róluk Pascal, jobb nekik, ha nem ismerik önmagukat.”⁵¹ És itt – bár tudásról beszélünk – pontosan arról van szó, hogy mindez, a keresés és a találás, elsősorban nem a hagyományos

értelemben vett tudás, hanem az emlékezet kérdése, a jövőre, a múltra, a jelenre és az időn túlira egyaránt vonatkozó emlékezetét, hiszen minden megtalálás mindig egyben újramegtalálás, ha igaz, hogy a keresés csak a találás talaján értelmezhető. A találás logikája a feltétlen bizalom logikája, amely, szemben a keresés nagyon is lehetséges és valóságos logikájával, szinte lehetetlen, mert mozdulatlan, megállásra kész, emlékeztet és emlékezik, felfedez, remél, bizakodik, rábíz, odaad, tud, meglel; de élet fakad belőle, s talán csak ebből fakad élet, még ha ez az élet nem is feltétlenül azonos azzal, amit általában életnek nevezünk és tetteinkben, gondolatainkban folyton-folyvást keresünk és elveszítünk. Nem ez-e a felnövés, a felnőttiség igazi logikája? „Amikor fiatal voltál, felövezted magad, s oda mentél, ahova akartál. De ha majd megöregszel, kiterjeszted karod, s más fog felövezni, aztán oda visz, ahova nem akarsz.” (Jn 21, 18.) 45

¹ M. Foucault: *Le courage de la vérité*, Gallimard-Seuil, Párizs, 2009, 173.

² Lukács György: *A heidelbergi művészetfilozófia és esztétika. A regény elmélete*, Magvető, Budapest, 1975, 539.

³ Uo., 518.

⁴ U. Eco: *A Foucault-inga*, Európa, Budapest, 1996, 774.

⁵ G. E. Lessing: *Eine Duplik*, Braunschweig, 1778. Internetes hozzáférés: <http://archive.org/details/eineduplik00lessgoog>. A szöveget részleteiben és pontos forrásmegjelölés nélkül, J. Colette *Histoire et absolu* (Párizs, 1972) című művére hivatkozva idézi J.-L. Chrétien, lásd: *A felejthetetlen és a nem remélt*, Vigilia, 2010, 148.

⁶ Lásd *A felejthetetlen és a nem remélt*, 148.

⁷ Vö. pl.: *Bevezetés a metafizikába*, Ikon, Budapest, 1995, 7.

⁸ *A látható és a láthatatlan*, L'Harmattan, Budapest, 2007, 118.

⁹ *Silentium. Titkos jegyzőkönyv. Unicornis*, Medio, Budapest, 2006, 244. Vö. Cioran megjegyzését: „Le kellene mondanunk arról, hogy bárminek is a lényegét keressük. Rossz beidegzettsége gondolkodásunknak, hogy mindig rögzíteni kívánjuk azt, ami fokozatosan eltűnik, hogy meg akarjuk találni a maradandó okát. Semmi mögött nincs semmi. Bennünk azonban van valami, esetleg. Ebbe kell belekapaszkodni.” *Füzetek 1957-1972*, Európa, Budapest, 1999, 88.

¹⁰ F. Dosztojevszkij: *A félkegyelmű*, Európa, Budapest, 1962, 377.

¹¹ Réz Pál: „A Serpolette rejtély”, *Holmi*, 1993/12, 1725.

¹² „Oraisons funèbres; Sermons”, *Œuvres complètes*, II. k., Párizs, 1841, 183.

¹³ *Enarrationes in Psalmos*, 92, 7.

¹⁴ Mt 14, 22-32. Vö.: Mk 6, 45-45 és Jn 6, 16-21.

¹⁵ *A názáreti Jézus*, II. k., SZIT, Budapest, 2011, 184.

¹⁶ Uo., 215.

¹⁷ Vö.: „Az Isten keresése”, *A rejtett Istenről*, Kairosz, Budapest, 2008, 19.

¹⁸ Lásd az Énekek énekéhez írt 84. szentbeszédet („Quod anima quaerens Deum, praevente est ab eo: et quid sit illa quaesitio, in qua jam ab eo praeventa est.”), Szövegkiadás: Bernard de Clairvaux: *Sermons sur le Cantique*, V. *Sermons 69-86*, Cerf, Párizs, 2007.

¹⁹ *A kegyelemről és a szabad elhatározásról. – Hogyan szeressük Istent?* Paulus-Kairosz, Budapest, 2002, 180.

²⁰ „Isten meghatározott időt bocsátott az emberek rendelkezésére ebben a világban, hogy az emberek keressék őt, és hogy lássa, vajon rátalálnak-e, képesek-e kitapogatni. Hiszen Isten senkitől sincs messze, mivel mindnyájan, mint Pál mondja, »benne élünk, mozgunk és vagyunk.«” *A rejtett Istenről*, i.m., 19.

²¹ Vö.: „Levél a parancsolatok betartásának lehetőségéről”, *Írások a szerelem szenvedélyéről, a geometriai gondolkodásról és a kegyelemről*, Osiris, Budapest, 1999, 140.

²² Vö.: Jacobus de Voragine: *Legenda aurea*, Helikon, Budapest, 1990, 265.

²³ B. Pascal: *Gondolatok*, Gondolat, Budapest, 1983, 259 (§ 553). Jelenits István fordításában lásd: Pascal: „Jézus misztériuma”, *Vigilia* 2000/4.

²⁴ *Gondolatok*, i.m., 71. (§ 139).

²⁵ Avilai Szent Teréz: *A tökéletesség útja. A belső várkastély*, SZIT, Budapest, 1979, 374–375. Lásd még: Avilai Szent Teréz: *Versek. A lélek kiáltásai Istenhez*, Eötvös Kiadó, Budapest, 2006, 19: „Az édes vadász nyila / ettalált s legott aláhullt / szerelmem karjaiba / lelkem, a bénult, az ájult, / s újjászületve megújult... Nyilvesszejét rám kilötte, / szerelemmel mérgezett, / lelkem hódol őelőtte, / Teremtőmmel lettünk egyek.”

²⁶ *Metafizika* 1050a. Lásd: *Metafizika*, Budapest, 1936.

²⁷ Lásd: Aquinói Szent Tamás: *A teológiai összefoglalása*, Magyar Könyvklub, Budapest, 2000, 41., ill.: G. W. Leibniz: *Válogatott filozófiai írásai*, Európa, Budapest, 1986, 315.

²⁸ *Lét és idő*, Gondolat, Budapest, 1989, 271 és 284.

²⁹ *De trinitate* X, 3, 5.

³⁰ *Vallomások* V, 2, 2.

³¹ *A tökéletesség útja. A belső várkastély*, i.m., 284.

³² *A bizonyosságról*, Európa, Budapest, 1989, 39 (§ 115)

³³ Uo., 43 (§ 134)

³⁴ Uo., 48. (§ 148)

³⁵ Uo., 76. (§ 281)

³⁶ Uo., 48. (§ 150)

³⁷ Uo., 185. (§ 509)

³⁸ Uo., 50. (§ 160)

³⁹ Uo., 51. (§ 163)

⁴⁰ Uo., 52. (§ 166)

⁴¹ Uo., 53. (§ 170)

⁴² Uo., 97. (§ 362)

⁴³ Uo., 58. (§ 197)

⁴⁴ Uo., 63. (§ 220)

⁴⁵ Uo., 70. (§ 248)

⁴⁶ Lásd: *De fuga et inventione* § 119–176. Vö.: *A felejthetetlen és a nem remélt*, i.m., 145.

⁴⁷ Vö.: Lev 25, 11. Lásd: Alexandriai Philón: *De fuga et inventione* § 166.

⁴⁸ Philón erre sajátos módon azt a példát hozza a Teremtés könyvéből, hogy a terhességre készül „Sárának már nem voltak asszonyi dolgai” (Ter 18, 11), vagyis hogy testileg alkalmatlan volt a fogadásra és a szülésre, és ezt állítja párhuzamba azzal, hogy a Sárahoz hasonló nők „életerősek, mielőtt a baba megérkezik, már megszülnék” (Kiv 1, 19), mondván, hogy a baba nélküli szülés itt a módszertelenséget, technikátlanságot és mindenféle tudomány hiányát és elengedését jelenti. Philón tehát úgy értelmezi, hogy Sára nem azért lesz terhes, mert testi értelemben képes volt rá és mert kereste vagy akarta, hanem azért lesz képes kihordani és megszülni a fiát, mert már terhes, vagyis már megtalálta azt, amit nem is keresett. – Lásd: *De fuga et inventione* § 165.

⁴⁹ *Plótinosz avagy a tekintet egyszerűsége*, Kairosz, Budapest, 2013, 57.

⁵⁰ *Az emberi szabadság lényegéről*, T-Twins, Budapest, 1992, 87.

⁵¹ *Gondolatok* § 144 (79. o.)